

УДК 37.016+811.161.2
У74

Автор:

Слюніна О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства
Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор,
член Асоціації українських письменників України;

Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Слюніна О. В.

С49 Українська література. 11 клас. I семестр / О. В. Слюніна. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 75, [5] с. — (Серія «Мій конспект»).

ISBN 978-617-00-3703-9.

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури для I семестру 11 класу, які розроблено з урахуванням змін, здійснених Міністерством освіти і науки України 2017 року. Розподіл навчального часу та зміст розроблених уроків носить орієнтовний характер. Згідно з положеннями пояснювальної записки оновленої програми, в разі потреби вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин у межах розділу, а також змінювати послідовність вивчення розділів.

Для вчителів української мови та літератури шкіл різних типів, керівників методичних об'єднань, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 37.016+811.161.2

ISBN 978-617-00-3703-9

© Слюніна О. В., 2019
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2019
© ТОВ «Видавнича група “Основа”», 2019

Орієнтовне календарно-тематичне планування з української літератури для 11 класу. I семестр

№ зп	Зміст уроку	Дата	Примітки
	Українська література 1920–1930 рр.		
1	Українська література ХХ століття як новий етап в історії національної культури. Стильове розмаїття мистецтва 1920-х років. Поняття «розстріляне відродження», домінування соцреалістичної естетики в 1930-ті роки		
2	Авангардні тенденції в українській літературі 1920-х років. Поети-футуристи. М. Семенко — сміливий експериментатор. Урбаністичні мотиви його лірики, їхня змістовна новизна, ламання класичної форми («Бажання», «Місто», «Запрошення»)		
	Поетичне самовираження		
3	Провідна роль поезії у 20-ті роки. Потужне ліричне самовираження, емоційне переживання пореволюційної епохи, її духовних катаклізмів. Павло Тичина — найбільший модерніст 20-х років. Звернення до «вічних» тем, культура віршування, потужне ліричне «Я» як символ нової людини, життєствердний пафос, поєднання тенденцій символізму, неоромантизму, експресіонізму, імпресіонізму		
4	Феномен «кларнетизму». Наскрізна оптимістична тональність, життєствердна настроєвість (зб. «Сонячні кларнети»). Поезії «Арфами, арфами...», «О панно Інно...», «Ви знаєте, як липа шелестить...»		
5	Художнє відтворення національно-визвольного пробудження народу, ушлявлення борців за вільну Україну («Пам'яті тридцяти»). Поезія «Одчиняйте двері...»		
6	Євген Плужник — один із провідних поетів «розстріляного відродження». «Громадянський інтим», сповідальність, ліричність, філософічність лірики Є. Плужника («Для вас, історики майбутні...»)		
7	Урівноваженість душевного стану ліричного героя, мотив туги за минущистю краси, гармонією світу і людини, мить і вічність у чуттєвому вираженні («Вчись у природи творчого спокою...», «Ніч... а човен — як срібний птах!..», «Річний пісок...»)		
8–9	Київські неокласики. Їхнє творче кредо, орієнтація на традицію, класичну форму вірша. Багатогранний творчий шлях М. Рильського, рання творчість. Філософічність, афористичність його лірики, вітаїзм, сповідальність, життєлюбство. Сонети «Солодкий світ!..» «У теплі дні збирання винограду» — вишуканий зразок неокласичної інтимної лірики. Краса природи, краса людини та її почуттів. Звернення до античних образів		
10	Контрольна робота № 1 «Українська література 1920–1930 рр. Поезія»		
	Прозове розмаїття		
11	Жанрово-стильове розмаїття. Нові теми, проблеми. Часткова ідеологічна заангажованість, її експериментаторські модерністичні пошуки, опертя на національну і європейську традиції. Зв'язок із поезією. Життєвий і творчий шлях Миколи Хвильового (М. Фітільова). Провідна роль у літературному житті 1920-х рр. Романтичність світобачення. Участь у ВАПЛІТЕ, у проведенні дискусії 1925–1928 рр.		
12	«Я (Романтика)» — новела про добро і зло в житті та в душі. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком		

№ зп	Зміст уроку	Дата	Примітки
13	Юрій Яновський. Творча біографія митця. Ю. Яновський і кіно. Романтичність світовідчуття. Романтизована стихія національно-визвольного руху (роман «Чотири шаблі»). Роман у новелах «Вершники» — зразок соцреалізму		
14	Новаторство художньої форми («Майстер корабля»): модерний сюжет, що інтригує, умовність фабули, зміщення часопростору. Проблеми творення нової української культури, духовності української людини, її самоусвідомлення в новій дійсності, символічність образів. Неоромантичні герої То-Ма-Кі, Режисер, Сев, Тайях та їх прототиби, модерністські образи Міста, Моря. Морально-етичні колізії твору. Національне кризь призму загальнолюдського		
15	Валер'ян Підмогильний. Шлях письменника. Автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач		
16	Світовий мотив підкорення людиною міста, самоутвердження, інтерпретований на національному матеріалі в романі «Місто»		
17	Зображення «цілісної» людини в єдності біологічного, духовного, соціального. Образ українського інтелігента Степана Радченка, вихідця із селян, еволюція його характеру, проблеми ствердження в міському середовищі. Морально-етичні колізії твору. Жіночі образи в ньому		
18	Позакласне читання. Проблематика твору «Невеличка драма» В. Підмогильного		
19	Розвиток мовлення. Усний міні-твір. Висловлення власного ставлення до проблеми збереження високих загальнолюдських ідеалів, небезпеки їхньої втрати		
20	Остап Вишня (Павло Губенко). Трагічна творча доля українського гумориста, велика популярність і значення його усмішок у 1920-ті рр. Усмішка «Моя автобіографія», «Письменники»		
21	Оптимізм, любов до природи, людини, м'який гумор як риси індивідуального почерку Остапа Вишні («Сом»). Пейзаж, портрет, характер людини, авторський голос, народні прикмети, прислів'я та приказки в усмішках		
22	Розвиток мовлення. Написання усмішки		
23	Контрольна робота № 2 «Українська література 1920–1930 рр. Проза»: тестування, відповіді на питання		
	Модерна драматургія		
24	Розвиток національного театру («Березіль» Леся Курбаса, Харківський театр імені І. Франка), драматургії 1920–1930 рр. (від ідеологічних агіток до психологічної драми). П'єси В. Винниченка, М. Куліша, І. Дніпровського, І. Кочерги, Я. Мамонтова на перехіді традицій «корифеїв», зарубіжної класики і модерної драматургії. Микола Куліш. Життєвий і творчий шлях митця. Зв'язок із театром Леся Курбаса. Національний матеріал і вселюдські, «вічні» мотиви та проблеми в п'єсах		
25	Сатирична комедія «Мина Мазайло». Особливості сюжету. Розвінчання національного нігілізму, духовної обмеженості на матеріалі українізації (Мина, Мокій, дядько Тарас, тьотя Мотя). Сатиричне викриття бездуховності обивателів, котрі зрікаються своєї мови, культури, родового коріння		
26	Драматургічна майстерність автора у створенні комічних характерів і ситуацій, у побудові діалогів та ремарок, у мовній характеристиці героїв. Сценічне втілення. Актуальність п'єси в наш час		

№ зп	Зміст уроку	Дата	Примітки
	Перлини західноукраїнської літератури		
27	Автономність, відкритість зарубіжним традиціям і новітнім процесам, високий розвиток літератури в Західній Україні до 1939 р. Богдан-Ігор Антонич. Коротко про митця. Аполітичність, наскрізна життєствердність, метафоричність і міфологізм поезій; екзотика лемківського краю в контексті вселюдських мотивів. Лемківська конкретика як джерело образних асоціацій. «Зелена євангелія» — нерозривна єдність природи і людини, ідея життєствердження. Поєднання язичницьких мотивів із християнськими («Різдво», «Коляда»). Роздуми над поезією Б.-І. Антонича		
28	Осип Турянський. Коротко про письменника. Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення. «Поза межами болю» — поема в прозі, що хвилює, єднає людські серця, звільняє й просвітлює душу. Умовність зображення (події поза конкретним часом і простором). Загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності. Біологічні інстинкти і духовна воля до життя. Ідея перемоги духа над матерією		
29	Гуманістичний, життєствердний пафос поеми у прозі, його вселюдська значимість і всеохопність. Розгляд ідейно-художнього змісту окремих фрагментів твору, коментування їх		
30	Контрольний класний твір (есе) за доробком М. Куліша, Б.-І. Антонича, О. Турянського		
31	Література рідного краю. Леонід Талалай		
32	Повторення вивченого в I семестрі. Підготовка до ЗНО за вивченими творами. Виконання тестових завдань		

_____ Дата
_____ Клас

Урок № 1. УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ХХ СТОЛІТТЯ ЯК НОВИЙ ЕТАП В ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ. СТИЛЬОВЕ РОЗМАЇТТЯ МИСТЕЦТВА 1920-х РОКІВ. ПОНЯТТЯ «РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ», ДОМІНУВАННЯ СОЦРЕАЛІСТИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ В 1930-ті РОКИ

Мета (формуванати компетентності): предметні (знати про історичні та суспільні умови розвитку літератури у ХХ ст., основні напрями, стильове розмаїття мистецтва 1920-х років; називати основні літературні організації, угруповання 1920-х років, знати й уміти розповідати про масові репресії письменників у 1930-ті роки, втручання влади в мистецький процес; уміти пояснювати поняття «розстріляного відродження»); **ключові** (аргументовано й грамотно висловлювати власну думку щодо суспільно-історичних умов розвитку української літератури ХХ ст.; визначати роль і місце української культури у світовому контексті); **загальнокультурні** (розвивати допитливість, уміння шукати необхідну інформацію).

Обладнання: підручник, виставка навчальної, довідкової літератури, портретної галереї українських письменників, таблиця «Ознаки соціалістичного реалізму».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Лекція вчителя

Літературна дійсність ХХ століття є надзвичайно багатою. У цей період на ниві художнього слова працювали як класики: О. Кобилянська, М. Коцюбинський, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка, І. Франко, так і з'явилися нові імена: М. Куліш, В. Підмогильний, М. Семенко, П. Тичини тощо. Привертає увагу й стильове розмаїття: розвивається авангардизм зі своїми відгалуженнями, поширення здобувають різні напрями модернізму, утверджується неокласицизм, формуються засади соціалістичного реалізму. На початку ХХ століття виникає також чимало літературних угруповань, серед яких варто назвати такі: «Гарт», ВАПЛІТЕ, «Плуг», «Аспанфут», «Ланка — Марс», ВУСПП тощо.

ХХ століття для людства є відкриттям нової епохи, при цьому епохи не лише календарної, а й такої, що стосується естетико-культурних парадигм. Перехідна доба завжди постає періодом пошуку нових світоглядних, ціннісних орієнтирів. Так і на початку ХХ століття назріла потреба пошуку нової картини світу, нової концепції людини, нової художньої системи. У цей час на теренах України домінуючими були два напрями: модернізм, який поширювався в європейських країнах, і соціалістичний реалізм — штучний напрям, що мав на меті формування людини з комуністично-соціалістичними поглядами.

Робота в групах

Група 1

«Гарт». «Гарт» являв собою спілку українських пролетарських письменників. Організацію було засновано 1923 року з ініціативи Василя Еллана-Блакитного. Центральне бюро спілки знаходилося в Харкові, але існували й філії в Києві та Одесі. До «Гарту» входили І. Д. Дніпровський, М. Г. Йогансен, Г. М. Коцюба, А. П. Любченко, В. Л. Поліщук, П. Г. Тичина, Микола Хвильовий та інші. Основою для письменників мала стати «марксістська ідеологія й програмові постулати комуністичної партії».

Група 2

ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури). 1926 року керівник «Гарту» Василь Еллан-Блакитний захворів і спілка розпалася. З ініціативи Миколи Хвильового, була створена організація під назвою ВАПЛІТЕ. Назва «академія», на думку членів угруповання, мала зобов'язувати авторів ретельно й відповідально ставитися до творення нового мистецтва. Ваплітянці поважали класику, вимагали від авторів високої майстерності, прагнучи піднести українську літературу на вершини світового мистецтва. Представники ВАПЛІТЕ закликали боротися з неучтвом, графоманією. До складу ВАПЛІТЕ входили Михайло Яловий (президент), М. Г. Куліш (пізніше очолював організацію), Микола Хвильовий — ідейний керівник угруповання, Г. Д. Епик, М. Г. Йогансен, О. І. Копиленко. 28 січня 1928 року організація саморозпустилася через переслідування партійними органами.

Група 3

«Плуг». Це угруповання виникло в Харкові в березні 1922 року як спілка селянських письменників. Очолював угруповання С. В. Пилипенко. Активними членами спілки були В. З. Гжицький, А. В. Головка, Г. Д. Епик, Наталя Забіла, О. І. Копиленко, П. П. Панч, І. Ю. Сенченко та інші. Плужани акцентували увагу на тому, що завданням письменників має бути боротьба з міщанською ідеологією серед селянства, а також залучення широких верств населення до активної творчості. Плужани показували життя українського села у світлі настанов компартії, захищали тезу про перевагу змісту над формою. Під час літературної дискусії «Плуг» зазнав жорсткої критики за «масовізм».

Група 4

«Ланка — Марс» (Майстерня революційного слова). До складу цієї організації входили Б. Д. Антоненко-Давидович, Г. М. Косинка, Т. С. Осьмачко, В. П. Підмогильний, Є. П. Плужник. Літературне об'єднання було засноване в Києві 1924 року під назвою «Ланка», а 7 листопада 1926 року здобуло назву «Марс». Члени організації описували незахищеність особистості, писали про самотність людини. У цьому виявлялася спрямованість на експансію філософії екзистенціалізму. Відчуття приреченості, самотності, абсурдності світу є домінуючими темами.

Група 5

«Нова генерація» була організацією українських футуристів. Як більшість представників авангардистських напрямів, члени «Нової генерації» оголосили курс на деструкцію мистецтва. До лав «Нової генерації» входили лідер українського футуризму М. В. Семенко, а також М. П. Бажан, О. А. Слісаренко, В. Л. Поліщук, Гео Шкурупій та інші. Представники угруповання боролися проти психологізму, традицій у змалюванні художніх образів. 1931 року «Нова генерація» припинила своє існування.

Робота з таблицею «Ознаки соціалістичного реалізму»

Народність (зрозумілість для простих людей)	Виховний потенціал
Ідейність (пошук шляхів до кращого життя, змалювання героїзму радянських людей)	Наявність одного чи кількох «ідеальних» героїв
Цілеспрямованість (мистецтво має допомагати будувати суспільство майбутнього)	Звеличення партії

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати повідомлення про модернізм в українській літературі.

_____ Дата
_____ Клас

Урок № 2. АВАНГАРДНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920-Х РОКІВ. ПОЕТИ-ФУТУРИСТИ. М. СЕМЕНКО — СМІЛИВИЙ ЕКСПЕРИМЕНТАТОР. УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ ЙОГО ЛІРИКИ, ЇХНЯ ЗМІСТОВНА НОВИЗНА, ЛАМАННЯ КЛАСИЧНОЇ ФОРМИ («БАЖАННЯ», «МІСТО», «ЗАПРОШЕННЯ»)

Мета (формувати компетентності): предметні (розуміти новаторський, пошуковий характер авангардних експериментів поезії 1920-х років; виокремлювати основні мотиви, головну думку, характеризувати настрій, ритм поезій; пояснювати терміни «авангард», «футуризм», «урбанізм», значення творчості М. Семенка для розвитку української поезії); **ключові** (зіставляти специфіку авангардних тенденцій у літературі, музиці, образотворчому мистецтві, скульптурі; розвивати креативне мислення); **загальнокультурні** (усвідомлення різноманітності й багатоплановості самовираження власного «Я»).

Обладнання: підручник, портрет М. Семенка, репродукції картин Дж. Балла та інших футуристів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бесіда з учнями

1. Чому та чим вражає літературний процес в українському письменстві 20-х років ХХ століття? 2. Назвіть літературні угруповання 20–30-х років ХХ століття та представників цих організацій. У чому полягала відмінність між угрупованнями? 3. Що таке «розстріляне відродження»? Чому «розстріляне»? Чому «відродження»?

Колективна робота

Прокоментуйте наведені висловлювання.

1. 20-ті роки за своєю суттю були часом останніх донкіхотів (*Г. Церна*).
2. Національне відродження робить чудеса, і нація прискореним темпом підходить до свого золотого віку (*М. Хвильовий*).
3. Українське відродження 20-х років ХХ століття — яскравий феномен історії українського народу. Його коріння — у нетривалому, але важливому періоді відновлення української державності 1917–1920 рр. (*Із мережі Інтернет*)

Лекція вчителя

Футуризм (від лат. *futurum* — майбутнє) — відгалуження модернізму, авангардистська течія початку ХХ століття.

Картина Дж. Балла «Політ ластівок» яскраво демонструє всі принципи футуризму. Художника передусім цікавить можливість продемонструвати динаміку, усі фази руху. Футуризм як явище в мистецтві виник 1909 року в Італії, а автором першого маніфесту футуристів був поет Філіппо Томмазо Марінетті (1876–1949). Автор зазначав, що футуристи передусім бажають сповідувати принципи енергійності та хоробрості, зухвальства та бунту, адже, як перекопував Ф.-Т. Марінетті, естетика наявна лише в боротьбі.

Представники футуризму виступали проти традиціоналізму в літературі. Вони прагнули зруйнувати стару культуру, яка, на їхній погляд, оспівувала бездіяльність і лінощі. Футуристи прагнули створити антикультуру: «Ми вщент рознесемо всі музеї, бібліотеки». Мистецтво футуризму заперечувало

психологізм, людську душу, відповідно, і гуманістичні цінності. Це мистецтво техніки. Головний принцип футуристів — руйнування всіх принципів написання текстів, деструкція самої природи мови. Футуристам була важлива філософія «трьох М» (місто, машина, маса). Твори представників цього напрямку урбаністично спрямовані, у них уже немає сільських пейзажів та замилювання тихою красою природи; захоплюючись технічним прогресом, футуристи естетизують машини, техніку. На мовному рівні також спостерігається деструкція. Зокрема, футуристи закликали іменники ставити в тій формі, у якій вони спадають на думку; відмовитися від уживання прикметників, бо вони затримують динаміку; уникати метафор, а слова поєднувати без допомоги службових частин мови. Коли говорити про футуризм на теренах України, то в першу чергу варто називати ім'я Михайля Семенка.

Робота з портретом

«Обличчя його вмещало в собі риси всіх націй та рас, його волосся було чорне, як вугілля шахт, а очі блищали вогнем татарських ватр, скитських вогнищ та юпітерами європейських ательє, а кожний сторонній подорожній подумав би, що він з Патагонії», — такий портрет Михайля Семенка змалював М. Бажан. А ось як М. Семенко змалював себе в «Автопортреті», написаному за допомогою анаграм.

АВТОПОРТРЕТ

Хайль семе коми
ихайль кохайль алсе комих
ихай месен михсе охай
мх йль кмс мих мих
Семенко енко нко Михайль
Семенко мих михайльсе менко
О семенко михайль!
О михайль семенко!

Робота з таблицею «Життєпис М. Семенка»

Дата	Подія
31.12.1892 р.	Народився у с. Кибинці Миргородського району на Полтавщині. Початкову освіту здобув у Хорольській гімназії, а після її закінчення — в Курському реальному училищі
1911 р.	Вступив до Петербурзького психоневрологічного інституту
1913 р.	Перша поетична збірка «Prelude»
1914 р.	Збірки «Дерзання» і «Кверофутуризм». Переїхав до Києва; з початком Першої світової війни був мобілізований до царської армії
1918 р.	Видає «Універсальний журнал», збірки «П'єро задається», «П'єро кохає»
1919 р.	Очолує журнал «Фламінго», збірки «Дві поезофільми», «П'єро мертвопетлює»
1921 р.	Організовує «Аспанфут» (Асоціація панфутуристів)
1922 р.	Проголошує панфутуристичну теорію, за якою класичне «академічне» мистецтво, досягнувши вершини розвитку, починає агонізувати, тому треба «не чекати, поки воно само відійде, а «добивати» його, аби з уламків старого мистецтва «конструювати» нове»
1924 р.	Збірка «Кобзар» (твори 1910–1922 рр.)
23.10.1937 р.	Було винесено вирок — розстріл. Того самого дня вирок було виконано

Виразне читання твору «Бажання»

1. Яка тема твору? 2. До чого прагне ліричний герой поезії? 3. Чому М. Семенку так цього хочеться досягти? 4. Якщо б у вас була можливість щось змінити в цьому світі, то що б ви зробили? Чому? 5. Якою герою ви виражаєтеся природа?

Виразне читання твору «Місто»

Бесіда за змістом прочитаного

1. У чому виражається індивідуальний стиль поета? 2. Які ознаки футуризма наявні у творі? 3. Що ви «почули»? Як автор передає шум транспорту, заводів? 4. Що за допомогою звуків удалося передати письменнику? 5. Яким постає життя людей у місті? 6. Для чого майстер слова накопичує дієслова? 7. Яка роль асоціацій та дисонансів у поезії? 8. Для чого нагнітання приголосних звуків? 9. Що своїм твором хотів сказати М. Семенко?

Складання сенкану «Місто»

Виразне читання твору «Запрошення»

Бесіда за змістом прочитаного

1. Хто є ліричним героєм твору? Ким він себе уявляє? 2. Як можна здогадатися, яке саме місто описує М. Семенко?

Групування

Михайль Семенко — епатажний, непослідовний, бунтар, революціонер, експериментатор, футурист, авангардист, романтик, мрійник.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

«Займи позицію»

1. Чи можна погодитися з тим, що футуристична поезія є досить багатограним явищем? 2. Чи мав рацію П. Тичина, говорячи, що «людини творчість» є дуже тонкою річчю?

Метод «Незакінчене речення»

1. Поезія футуризму мені сподобалася (*не сподобалася*), бо... 2. Я вважаю, що авангардизм...

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати міні-твір за темою «Чому авангардизм виникає в кризові періоди розвитку цивілізації». Підготувати доповіді про поетів 20-х років ХХ століття.

Урок № 3. **ПРОВІДНА РОЛЬ ПОЕЗІЇ У 20-ТІ РОКИ. ПОТУЖНЕ ЛІРИЧНЕ САМОВИРАЖЕННЯ, ЕМОЦІЙНЕ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОРЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЕПОХИ, ЇЇ ДУХОВНИХ КАТАКЛІЗМІВ. ПАВЛО ТИЧИНА — НАЙБІЛЬШИЙ МОДЕРНІСТ 20-Х РОКІВ. ЗВЕРНЕННЯ ДО «ВІЧНИХ» ТЕМ, КУЛЬТУРА ВІРШУВАННЯ, ПОТУЖНЕ ЛІРИЧНЕ «Я» ЯК СИМВОЛ НОВОЇ ЛЮДИНИ, ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ ПАФОС, ПОЄДНАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ СИМВОЛІЗМУ, НЕОРОМАНТИЗМУ, ЕКСПРЕСІОНІЗМУ, ІМПРЕСІОНІЗМУ**

Дата _____

Клас _____

Мета (формуванати компетентності): предметні (розуміти й пояснювати основні тенденції української поезії 1920-х років, її «вітаїстичність»; називати провідних поетів 1920-х років; знати й розповідати про трагізм творчої долі П. Тичини; називати його ранні збірки; характеризувати основні мотиви й стильові тенденції ранньої творчості; виокремлювати ознаки індивідуального стилю); **ключові** (давати власну оцінку творчості П. Тичини; зіставляти специфіку розкриття творчості митця в різних видах мистецтва; шукати інформацію, використовуючи різні джерела); **загальнокультурні** (розвивати естетичний смак, культуру образного бачення, осмислювати зв'язок внутрішньої свободи митця з його творчістю).

Обладнання: підручник, портрет П. Тичини, словник літературознавчих термінів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота зі схемою «Напрями модернізму»

Заповніть схему, указавши основні напрями модернізму.

Бесіда з учнями

1. Що характеризує 20-ті роки ХХ століття? Які тенденції панували в українській літературі в цей період? 2. Які літературні угруповання цього часу вам відомі? Назвіть їхніх представників. 3. Що таке авангардизм? Які причини його виникнення? 4. Чому футуризм можна вважати авангардистським напрямом? 5. Чому у 20–30-ті роки різко постала проблема «митець і влада»? 6. Які митці належать до «розстріляного відродження»? Чому їх так називають?

Слово вчителя

У 20-х роках ХХ століття поезія стає одним із провідних жанрів української літератури. Тут знайшли своє вираження духовні катаклізми,

переживання післяреволюційної епохи, особисті переживання майстрів слова. Серед яскравих представників поетичного мистецтва цього періоду варто назвати О. Влизька, М. Йогансена, В. Сосюру, М. Семенка, М. Зерова, М. Рильського, Ю. Клена, Є. Плужника, П. Тичину та багатьох інших.

Повідомлення учнів про видатних поетів 20-х років ХХ століття

Робота зі словником літературознавчих термінів

Віталізм — філософське вчення про життя як прояв внутрішньої «життєвої сили», що підкорює собі всі процеси в живих організмах.

Романтика віталізму. В українській літературі це вчення тлумачилося М. Хвильовим як нова філософія життя, антитеза «біологічному віталізму». Письменник навіть змінив термін «віталізм» на «віталізм», підкреслюючи його соціокультурне значення. Естетика віталізму стверджувала життєвість української нації, незнищенність її духу, віру в те, що українське мистецтво прилучиться до найвищих естетичних цінностей.

Лекція вчителя

Першим українським поетом, якого двічі висували на здобуття Нобелівської премії (спочатку Асоціація англійських учителів, а згодом Гарвардський університет), став Павло Григорович Тичина. Він народився 23 січня 1891 року в с. Піски на Чернігівщині в небагатій родині. Його батько, щоб прогледувати 13 дітей, змушений був працювати паламарем і в той же час учителем. Уся родина мала гарний музикальний слух, тому, бажаючи похвалитися перед гостями талантом своїх дітей, батько часто проводив репетиції вдома. Щоправда, інколи подібні заходи відбувалися досить оригінально. Варто зазначити, що Григорій Тичина час від часу зловживав алкоголем, тож інколи, будучи в нетверезому стані, він міг серед ночі збудити дітей і змусити їх співати пісню «Тече річка невеличка», а сам виступав як диригент. Тичини жили дуже скромно.

Сам Павло Тичина мріяв у дитинстві бути малярем-іконописцем, однак 1900 року батько відвіз сина до Чернігова, щоби влаштувати в Троїцький хор, де вже на той момент співав син Михайло. 1901 року Павла Тичину взяли до хору Єлецького монастиря. Невдовзі він став регентом семінарського хору. Упродовж 1907–1913 рр. навчався в Чернігівській духовній семінарії, яку, до речі, закінчили всі його брати, адже навчання для дітей служителів церкви тут було безкоштовне. У бурсі П. Г. Тичину визнали за найкращого кларнетиста. На старших курсах він познайомився з відомим художником Михайлом Жуком, який і ввів митця в коло чернігівських інтелігентів. Перші поезії П. Г. Тичини — це наслідування Т. Г. Шевченка, до того ж митець хотів бути художником, як і його кумир. Саме за малюванням і застав юнака М. М. Коцюбинський. Дізнавшись, що хлопець пише вірші, відомий письменник запросив його до себе в гості. Тоді ж П. Г. Тичина й прочитав свій вірш «Розкажи, розкажи мені, поле» й до сліз зворушив М. М. Коцюбинського, який заявив: «Поет між нами», чим дуже потішив молодого поета. За порадою свого наставника П. Г. Тичина надіслав кілька поезій до літературних журналів. 1912 року на шпальтах з'явилася перша публікація — «Ви знаєте, як липа шелестить». Після закінчення семінарії митець вирішив не продовжувати духовну освіту й переїхав до Києва, щоби вступити на економічний факультет Київського комерційного інституту. Після виходу в 1918 році збірки «Сонячні кларнети» Павло Григорович Тичина прокинувся знаменитим. Його твори стали сенсацією, подією століття. У збірці «Сонячні кларнети» домінують мотиви впевненості, радості, молодості. Це музика добра.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Урок № 4. **ФЕНОМЕН «КЛАРНЕТИЗМУ». НАСКРІЗНА ОПТИМІСТИЧНА ТОНАЛЬНІСТЬ, ЖИТТЄСТВЕРДНА НАСТРОЄВІСТЬ (ЗБ. «СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ»). ПОЕЗІЇ «АРФАМИ, АРФАМИ...», «О ПАННО ІННО...», «ВИ ЗНАЄТЕ, ЯК ЛИПА ШЕЛЕСТИТЬ...»**

Дата _____

Клас _____

Мета (формувані компетентності): предметні (знати й розповідати про трагізм творчої долі П. Тичини; називати його ранні збірки; характеризувати основні мотиви й стилеві тенденції ранньої творчості; виокремлювати ознаки індивідуального стилю); **ключові** (давати власну оцінку творчості П. Тичини; зіставляти специфіку розкриття творчості митця в різних видах мистецтва; шукати інформацію, використовуючи різні джерела); **загальнокультурні** (розвивати естетичний смак, культуру образного бачення, осмислювати зв'язок внутрішньої свободи митця з його творчістю).

Обладнання: підручник, портрет П. Тичини, словник літературознавчих термінів, звукозапис пісні «Арфами, арфами...» у виконанні Сестер Тельнюк, панно М. Жука «Біле і чорне», фільм «Кларнети ніжності».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Лекція вчителя

П. Г. Тичина був оригінальним поетом, який шукав власних шляхів. Він виробив власний, неповторний поетичний стиль, що дістав назву кларнетизм. Назва походить від назви збірки «Сонячні кларнети» (1918), яка стала поетичним дебютом митця. Варто вказати, що цей дебют був надзвичайно успішним, бо після виходу книги про митця почали говорити, що він розпочав нову епоху в українській літературі. У кларнетизмі особливе місце посідає панмузична стихія, здатна приборкати хаос, відповідно до цього П. Г. Тичина ніби проголошував новий вектор розвитку вітчизняної літератури — окреслював оптимістичну траєкторію руху. Кларнетизм став своєрідним варіантом українського символізму, тут автор здійснив синтез мистецтв, поєднавши «кольоровий слух» із «слуховим вольором». По-перше, П. Г. Тичина послідовно сповідував усі естетичні настанови західного символізму: незалежність від політики й ідеологічних переконань. Його вірші можна було б назвати «чистою поезією». По-друге, його твори відзначалися синкретизмом (поєднанням, накладанням одне на одного різних відчуттів). Значна кількість дослідників творчості П. Г. Тичини погоджується, що поет вважав ритм засобом, що впорядковує всю систему світобудови, виступає своєрідною антитезою до поняття хаосу.

Робота з таблицею «Ознаки кларнетизму»

Філософія абсолютного добра
За абсолют визнається музика. Рух кожного небесного тіла супроводжується тертям, а кожне тертя — звук. Кожна планета має свій звук, а оскільки Всесвіт перебуває у вічному русі, відбувається постійна космогонія
Ліричним суб'єктом кларнетичної поезії є людина з дитячою психологією, яка відкидає ratio, віддаючи перевагу емоціям
Принцип «оберненої лійки», коли спостерігається невідповідність обсягу вражень, смислів і перекладення цих вражень у слова, тобто за допомогою кількох слів поет може викликати в реципієнта значну кількість вражень
Синестезія

Прослуховування аудіозапису пісні «Арфами, арфами...»

Виразне читання поезії «Арфами, арфами...»

Бесіда з учнями

1. Які враження склалися у вас після прослуховування пісні? 2. Чому багато творів П. Тичини покладено на музику? 3. Із чим порівнює поет весну? Чому? 4. Яким настроєм пройнято поезію? 5. Які фольклорні образи наявні у творі? 6. За допомогою яких засобів письменник досягає милозвучності? 7. Яка тема та ідея вірша? 8. До якого роду лірики тяжіє цей твір?

Групування

Складіть асоціативне групо до образу весни.

Виразне читання твору «Ви знаєте, як липа шелестить...».

Бесіда за змістом прочитаного

1. Які враження у вас викликав твір? 2. До якого жанру лірики він тяжіє? 3. Чому говорять, що ліричні пейзажі — це форма пізнання людської душі? 4. Яка тема твору? У чому простежується ідея?

Виразне читання твору «О панно Інно...»

Робота з картиною

Розгляньте картину М. Жука «Біле і чорне».

На панно зображений Павло Тичина, який під впливом свого наставника — М. Жука — теж якийсь час захоплювався живописом. Тичина на картині — ангел із чорними крилами, що грає на сопілці. Поруч із ним — Білий ангел, який смиренно склав руки на грудях. Хто ця «біла» дівчина, дослідники роботи довгий час достеменно не знали, хоч і мали свої припущення. Лише перед відкриттям експозиції у Львові стало відомо, що у Тичини було перше кохання — Інна, яку й намалював Жук на картині. Якщо придивитися до картини, можна побачити, що квіти біля Чорного ангела намальовані в теплих «добрих» кольорах, а біля Білого — у холодних.

Перегляд уривків із фільму «Кларнети ніжності»

Слово вчителя

Дослідники творчості П. Тичини доклали чимало зусиль, щоб розгадати, хто ж була вона, та панна Інна, до якої так зворушливо звертається поет. За найбільш достовірною версією, Інна й Поля — рідні сестри — доньки чернігівського краєзнавця й літератора Івана Коновала, який приятелював із М. Коцюбинським і через те входив у коло людей, із якими міг спілкуватися семінарист П. Тичина. З юним Павлом вчився у Чернігові в семінарії брат Інни й Полі Коновал. Він познайомив Павла із сестрами, й Поля стала тією, кого Тичина назвав «моя Весна». Але Павло був заворожений обома сестрами. У Поліни Коновал була сестра Ганна (Нюся), яку за тодішньою модою уже в дорослому віці неофіційно перейменували в Інну. Ця Нюся-Інна палко й жертвовно любила Тичину, навіть освідчилася йому в коханні, але ж не могла замінити собою сестри. Вірш «О, панно Інно...», очевидно, був написаний за гарячими слідами розриву з Поліною й після освідчення Інни. Покинувши Чернігів, Тичина не поривав зв'язків з Інною та Полею. У щоденниковому записі, зробленому ним у квітні 1920 року, читаємо: «Померла Нюся. З сухот. Оттепер уже для мене Поля зовсім не існує. В Нюсі я довго любив Полю».

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Вивчити твір напам'ять (на вибір).